

A nyitva maradt kérdések ellenére is sokoldalú betekintést kínál a reformkori népoktatás viszonyába a Pest melletti mezőváros népiskolájának múlt század közepi leírása. Érdekességét, a kort is jellemző erejét fokozza, hogy Nell István plébános nemcsak az egy évszázada békésen döcögő, megszokott, látszólag szilárd kisiskolai rendet mutatta be, hanem kifejezésre tudta juttatni a szűkké váló keretek közt bontakozó általános igényét a jobb, korszerűbb, tartalmasabb népoktatásnak.*

Dr. Papp Gézáné

Kendermunka Sümegegsehiben

A kender a mezőgazdasági kisüzemekben rendkívül fontos termék. A gazdálkodáshoz szükséges eszközök: – kötelek, zsinegek, ponyvák, zsákok, takarmányos lepedők (párfödelek), szerszámok, illetve ezek kiegészítő részei – készültek a kenderrostból, valamint a paraszti élet mindennapjaihoz tartozó textiliák – férfi- és női ingek, munkanadrágok, kékre festett vagy természetes színben készült ünnepi gatyák, ágylepedők, abroszok, szalvéták, kenyérruhák, szakasztós ruhák stb.

A faluban minden birtokosnak volt kenderföldje. E termék fontos voltát az államhatalom is tekintetbe vette, és az 1852-ben végrehajtott tagosztálykor a telkes gazdáknak és a házas zselléreknek kenderföld címén mérték ki néhány □-öles területet. A gazdák később a vetésforgó szabályai szerint 4–5 évenként bár, de váltogatták a kenderföldeket.

A Farkas család (és az ősök is) két dülőben váltogatták a kendertermelést. Az egyik a *Döbiéri* (népiesen: *Döbiréti*) dülőben volt, a másik a *Bazsi hegyen*, a szőlővel be nem ültetett területen. Mindkét rész 100–120 □-öl nagyságú volt. A kender mindkét helyen díszlett, vagy ahogy mondták „kedvelte a helyet”. A falu határában sok dülőben lehetett kendertermelni, mert a mezők hullámosak voltak, és azt délről északi irányban három patak is átszelte. A patakok mentén bő füvet termő rétek terültek el. Ezekhez közeli szántóföldeken vetették el a kendert a lakosok, mivel az áztatóhelyek (*a mocsolák*) a patakokhoz közel voltak. Így a Döbiéri dülő mellett, a *Csapó rétek*, a *Tischler rét*, a *Cserháti dülő*, a *Keszthelykúti rétek*, az *Arendás földek*, a *Kismező* tele voltak mocsolákkal. Ezek a helyek a faluhoz közelebb estek, és ezért vették igénybe őket kenderáztatásra, míg a hasonló fekvésű *Bekse-*, *Akóberek-*réteken kenderáztatók nem voltak.

A kenderfajták közül az úgynevezett közönséges kendert termelték. Ez az itteni talajviszonyoknak legjobban megfelelt. A lent ismerték, de nem is emlékeznek arra, hogy a faluban bárki ezt a növényt vetette volna. Azt is tudták, hogy létezik minőségileg jobb kenderfajta, pl. a kínai kender, de ennek meghonosítására itt sor nem került. A vidék ugyanis eléggé széljárásos; az északi szelek a Kisalföld felől a síkságon szabadon áramlanak és a falutól délre eső hegyoldalba ütköznek. A szél pedig egyik ellensége a magas növésű kendernek. Szárát eltöri vagy összekuszálja. Így a talaj megválasztásánál, művelésénél ezt a tényezőt figyelembe vették. Általában a mélyebb fekvésű helyeket választották ki a kendertermelési célra, sőt a múlt században ugarba vagy feltört gyepebe is vetették a kendert. Alkalmas helynek kínálkozott még az egykori tófenék vagy az iszappal telített völgy is. Nem lehetett vetni a kendert humuszegyűjtő földre, vagy istállótrágyával telített területre sem, mert ebben a növény túl gyorsan nőtt és az a tápdús talajban megdőlt. Persze némi trágyázás mégis kellett. Általában vékonyan terített, szalmás trágyát hintettek a földre még ősszel, és ezt sekélyszántással juttatták a földre. Tavasszal, hóolvadás után, márciusban ismét szántás következett, amit keverésnek neveztek. A harmadik szántás közvetlenül a vetés előtt történt. A három szántás, a boronálás –, s ha hantok is maradtak, akkor – a hengerlés a földet porhanyóssá tették. Tehát mélyen kellett a talajt művelni, mivel a kender gyökerei elég mélyen hatolnak le a talajba. (Más vidékeken 5–6 szántást is kívánt a kender.) A laza talajra a nyúvás miatt is szükség van, hiszen kemény talajból a növényt gyökerestől kihúzni nem is lehetett volna.

*Ez a dolgozat részlet a szerző Két évszázad a soroksári népoktatás történetéből c. tanulmányából.

A vetési időt pontosan ki kellett választani, mert a mag földbe kerülésének ideje eldönti a növény sorsát. Szeszélyes éghajlatú vidéken később, akár május végén is lehet vetni. Nálunk általában a fagyosság utáni napokon, május 12–14 után szokták a kendert vetni. Tudni kell ugyanis, hogy a növény tenyészideje mindössze 12–13 hét, így akár még a június közepén vetett kender is beérik és kimunkálható. Május eleje előtt azonban nem tanácsos a vetés, mert a kikelt kender még érzékeny a hidegre és még lehet dér is. A magot kézi szórással juttatták a földbe, és a vetést általában csendes, szél nélküli, napos időben végezték. Általában egy mercés véka magot vetettek el 100 □-öl földbe. A magot háromszor egymásután szórták ki, majd könnyű boronával bevonták a földbe. Az volt a cél, hogy a kender minél sűrűbben keljen ki, mert ezáltal szálai vékonyak lettek. Az így vetett kendernek a rostja kiváló volt, míg a ritka kender – amely magasra nőtt és vastag szárú lett –, durva rostot hozott. A növény 4–5 nap alatt kikelt és igen gyorsan fejlődött. Ha kedvező időjárás volt, azaz napos és meleg, amely kiadós éjszakai esővel párosult, akkor a kender bírta akár a száraz időszakot is, de nem viselte meg a hűvös fordult idő sem: pl. a Medárd körüli és utáni esős hét vagy hetek.

A kendervetéssel a növés idején alig volt teendő. Gyom nem tudott közte nőni, betegség sem igen támadta meg. Az énekesmadarak viszont az elvetett magot kedvelték. Ellenük madárijesztőkkel küzdöttek. A jégeső, esetleg a belvíz ellen védekezni nem tudtak, bár ezek ezen a tájon ritkán fordultak elő. Ugyancsak nem emlékeztek arra sem, hogy a lisztharmat nagyobb kárt okozott volna a kenderben. A nagyobb gazdaságok az énekesmadarak kártevése ellen madárijesztőkkel (bábukkal) nem tudtak volna eredményt elérni, ezért szalmaszecskaival terítették le a kenderföldet. Az ápoláshoz tartozik a fejtrágyázás. Ezt azonban ritkán alkalmazták. Szárnyasok alól kikerült trágyát szórtak a gyengén fejlett vagy a dér által fejlődésben visszavetett növényre. Alkalmazták még a trágyalevet is. Mivel a községben a kendert általában a lapályon termelték, így a vízzel való öntözést nem ismerték.

Július végén, augusztus első felében a kétlaki növény egyedei elváltoznak. A virágos kender az, amely a virágport termi és a magos kenderre hordja. Sárga a virága és a szála is elválk a magostól. Ilyenkor ezt ki kell nyúni. Igen fontos, hogy megfelelő időben kiválasszák, kivegyék a többi közül, mert ennek finom szála van. A magos növényt 4–5 hét múltán ugyancsak nyúni kell. Feldolgozási módja mindkét fajtának ugyanaz.

A növényt gyökerestől kell kihúzni, azonos nagyságúakat és egyenlő szárúakat pedig egy-egy csomóba kötni. Két helyen kötik meg a csomókat és kupacba állítják őket. A magos kendert be is takarják és ezzel utóérlelik. Ezt *pállásnak* nevezik. Amikor a mag már hullani kezd a növényből, a pállás befjezettnek tekinthető. Ilyenkor még bizonyos száradásra van szükség, így a kenderföldön kitergetik, de már viszi is a ponyvát magával a gazda, hogy a magot a legszebben nőtt kenderből kinyerje. Ezt rázással nyeri ki, míg a többi magot cséplés útján. A rostálást is helyben végzi el. A rázással nyert magot elteszi a következő évre vetéshez, a többit eladja vagy megeteti az állatokkal.

A kendercsomók ezután az áztatóba (*mocsolába*) kerülnek. Mindig megsejlelték a mocsolában lévő víz mennyiségét és minőségét. Kéves vagy állott víz nem volt alkalmas az áztatáshoz. Ehhez tiszta és lágy vízre volt szükség, mert ez tette a kendert fehérré. A Döbiéri réteken lévő mocsolák tiszta vizűek voltak, mert a patakából egy ér ágazott ki, amely amellett, hogy tiszta vizet is hozott, még le is vezette a mocsolákból a felesleges vagy állott vizet. A mocsolák tiszta vizére utal az is, hogy az áztatás előtti időben gyakran gyermekek is fürödtek bennük. A mocsolába való helyezést körültekintően kellett végezni. A víz tetejére sorba rakott – egy irányban fekvő – csomókból (kévék) csak annyit lehetett a mocsolába helyezni, hogy azok a lenyomatás során sem az oldalhoz, sem pedig a fenékhez nem érhetek, de a legfelső csomókat legalább egyarasznyira el kellett a víznek lépni. Ezt azzal érték el, hogy a legfelső sor tetejére a mocsola hosszát majdnem átérő dorongokat helyeztek, melyre még 2 vagy 3 fatuskót is tettek. Az áztatás általában 10 napig tartott, de ha hidegebb volt, akkor 2–3 nappal tovább. A kiázott kender fehér színű volt. A kimosást mindig megelőzte a mintavétel. Ezt *látónak* nevezték. Ha ez a *látókéve* (mintacsomó) jól törött, akkor kezdődött a kender kimosása. Ez úgy zajlott le, hogy a mosó személy a mocsolapartra állott, és egyenként vette ki a csomókat a vízből, miközben többször a vízbe mártotta, illetve csapkodta. A kimosott kévéket felállogatva a réten tartották, ahol 2–3 nap alatt megszáradt. Meg kell jegyezni, hogy ha a bazi hegyen természetették a kendert, azt kinyúvés után ugyancsak a Döbiéri réten lévő mocsolához szállították és ott áztatták.

A mocsolapartról a száraz kendert hazavitték, s ha száraz, napos idő volt, akkor az udvarban tovább szárították. Ez a szárítás már a törés előkészületeihez tartozott: 2 vagy 3 nap múlva annyira beszáradt a növény, hogy törni lehetett. Éjszakára sohasem hagyták

széttéregedett állapotban, mert az éjszakai lehülés során a kender visszagyengült. Ezért egy kupacba rakták és ponyvával le is takarták. A törést este holdvilág mellett végezték. Ez is az asszonyok feladata volt, hiszen a kendermunkákból a talaj-előkészítés és a vetés kivételével minden munkát az asszonyok végezték. Általában egy este végeztek a kendertöréssel. Tehát annyi asszonyt hívtak, hogy elvégezzék. Úgy számították, hogy egy-egy törőre 15–16 kéve jusson. A törő asszony hozta magával a saját törőjét, mert egy háznál legfeljebb 2 db kendertörő eszköz volt. A segítő asszonyok nem pénzért dolgoztak, hanem hasonló munkát kértek helyette.

A *kendertörő* (-*vágó*) nyelve tompa volt. Az volt a cél, hogy a szárat széttördelje és a rostot kiválassza. Ezt eleinte erős ütésekkkel, majd egyre finomabb ütögetésekkel érték el. A kihullott szálat, a pozdorját (*pazdergyát*) összeszedték, fészekbe rakták és gyűjtősnak használták. A kendert pedig hamarosan megtolták. Ezt már általában a ház népe végezte el. A *tiloló* éppen olyan szerkezet volt, mint a törő, csak a nyelve éles. Ezáltal a kenderben maradt pozdorját teljesen kiverte. Természetesen szükség volt még arra, hogy a tilolás közben rázogassák a munka alatt lévő (kézben tartott) kendert. Ezt a rázogatót egyébként *börzölésnek* nevezték. A tilolás – mivel általában csak egy személy végezte –, elég sokáig tartott, több napig, sőt hetekig is. A pozdorja akkor hullott ki könnyebben a megtört kenderből, ha előtte kemencében felmelegítették. A tilolásra külön azért is szükség volt, mert ez a gerebenezésnek vagy másképpen *gyaratásnak* volt az előmunkája.

A gyaratást ugyancsak a ház népe végezte. A gyaratni vitt kenderben már nem lehetett pozdorja, mert a gyarató (gereben) fogai a pozdorjával együtt a kenderszalakat is kitepték. A gereben: egy deszka közepén kör alakban helyezkedtek el a mintegy 15 cm hosszú vasfogak körkörösén. A gerebent (vagy gyaratót) a szapuszékre kötötték, és még követ is helyeztek az egyik végére, hogy az erőkifejtés következtében el ne mozdulhasson. A kendert addig gyaratták, amíg a kézben maradt rész meg nem tisztult. A gyarató által kivett rész volt a kóc, (a kender egyharmada) ami a kézben maradt, azt szálakendernek nevezték (kétharmada).

A fonást (fonyás) azzal kezdték, hogy a rokkaszékre felkötötték a kendert. Egyszerre öt-hat markot téptek meg a szálakenderből, azután egybefogták. Ez jelentett 1 felkötetet. (1 marok az a szálakender-mennyiség, amely az egyszeri gyaratásnál a kézben maradt). A kócnál ezt nem lehet meghatározni, hisz abból egy felkötet annyi volt, amennyi a rokkaszékre ráfért. A kócot összegyömösölték és úgy vitték fel a rokkaszékre. A fonásnál már nemigen segédkeztek mások, mert ez a művelet nem volt sürgős, és mindenki rendelkezett annyi fonnivaló kenderrel, hogy az a téli estét is kitöltötte. Persze megtörtént, hogy vagyontalan asszonyok, akiknek volt rokkájuk és nagy tapasztalatuk a fonásban, segítettek. A munka ellenértékét terményben szolgáltatták vissza, esetleg fát hordtak nekik az erdőből. A fonásnál mégis többen voltak. Esténként néhány szomszédasszony, vagy az utcában közel lakó asszony, leány hozta a Farkas-féle házhoz rokkáját, a rokkaszékét, rajta a saját felkötött kenderrel. A fonás este 10–11 óráig is eltartott. Közben régi históriákat beszéltek, általában a falusi életről. Néha énekeltek is.

Farkas Jánosné Csombó-Bálint Mária, (1856–1939) nagyon szeretett fonní. Már reggel elkezdte ezt a munkát, és azt akár éjfélig is végezte. *Farkas Ignácné Kelemen Gizella*, (1880–1943) csak délután tudta ezt a munkát végezni, mert a délelőttiököt a házimunka, az aprójószág ellátása vette igénybe. *Farkas Vilmosné Kulcsár Ilona* (1908–1956) átvette (1930 után) a házimunkát, így téli délelőttiöként is két rokka pergett a hátulsó szobában, délután és este pedig három. A család minden évben sok kendert termelt. Kinyűvésnél általában volt 300 csomó, ami 300 markot, illetve 60 felkötést jelentett. Nagyon szerényen kellett dolgozni, reggeltől este 11 óráig, hogy egy felkötést megfonjanak. Ha hárman fontak mindennap, akkor is 20 napot vett igénybe, szombaton és vasárnap ugyanis szünetelt a munka. A vasárnap érthető, hisz az ünnepnap volt, de a szombaton történő szünetelés okát megnyugtatóan nem tudtuk kideríteni. Tény, hogy ez régi hagyományokon alapult. Csombó-Bálint Mária szerint – akinek ebben a munkában haláláig irányító szerepe volt – azt mondta volna, „*hogy az Isten anyja, a Boldogságos Szűz Mária, a szombati napokon nem font, így nekünk sem lehet ezt végezni*”.

A fonás közben gyakran megtelt az orsó. Ezt le kellett róla *áspálni* (haspeln = gombolyítani) vagy tartalékorsót tettek fel. Ha például este nagy vigalommal fontak, azaz többen voltak, szó sem lehetett áspálásról, mert ez a munka ritmusát, a rokkák egyenletes pergését szakította volna meg. Ilyenkor alig várták, hogy a tartalékorsót feltegyék és visszajussanak a korábbi munkaritmusba. A leáspált fonalat láncszemre szedték, és a mestergerebendákra vert szögekre

akasztották. Amikor a fonás elfogyott, és a láncszemszerű fonalak a szobában egybegyűltek, megkezdődött a fonál párolása.

Ez a művelet tulajdonképpen a fonál mosása, illetve szapulása volt. A fonalat *szapusajtárba* (hordódongákból készült edény) rakták, s minden részét megszórták hamuval (fahamuval), majd vízzel felöntötték. Közben kézzel a fonalat nyomkodták is, miközben a sajtár oldalán lévő nyílásból az *akonát* (dugót) kivették. A hamus lúg egy vödörbe folyt, melyet újra visszaöntöttek a fonálra. A párolás három napon át tartott, miközben a fonál edződött és fehéredett. Ezután már csak az volt hátra, hogy a hamutól megszabadítsák a fonalat. Ezt folyóvízben lehetett csak végezni, mivel ehhez a mosáshoz igen sok folyóvíz kellett. Ekkor a fonalat a *Döbiéri patakra* vitték. A *Kálmán-híd*nál (Mihályfai úton) voltak olyan részek, ahol a víz bővebben folyt. Itt mosták ki (csapkodva) a fonalat a hamuszírből. Hazatérve az udvaron kötélre teregették, majd a száradás után a kamrába ugyancsak sorjába felaggatták. Végleges színe ekkor alakult ki a fonálnak, amely fehér vagy sárgás színű volt.

A láncszem alakú fonál ezután a *gombolyítóra* került. Ez egy egyszerű kerékszerkezet, amely egy rúdon állott. A kerékre ráhúzták a láncszem alakú fonalat, melyet még faszögek is rögzítettek. A fonál végét keresztül húzták egy hüvelyk nagyságú fa (bodzafa) belsejében, bal kézzel megfogták a fonál végét, jobbal pedig húzták le a gombolyítóról, amely ezzel körbejárt. A lyukasított bodzafára azért volt szükség, mert a húzás során elég nagy erőt kellett kifejteni. Ha ez hiányzik, a gombolyítást végző kezét a fonál bevágta volna. A gombolyítás aztán gyorsan lezajlott: egy-egy gombolyag egy közepes nagyságú futball-labdához hasonlított.

A gombolyagokat ezután a takácsokhoz vitték. Takácsmester Sümegesehiben nem volt, hanem a falutól 4 km-re eső Mihályfán lakott egy *Pacsai* nevű, aki évente kétszer át dolgozta fel a kenderfonalat. – „*Mihályfára mennünk szünetnyi*” – mondták ilyenkor, mivel ez is az asszonyok feladata volt. Szállítás előtt már tudták hány rőf (réf) vászon lesz a gombolyagokból. Ezt egyébként a takács is megmondta a fonál átvételekor, aki rőfjét egy pint vörösböréért szőtte. Pénzt soha nem fogadott el. Ismerte a család által termelt bort, és mindig ezt kért a pénz helyett. A szövéshez gyárilag készített fonalat, pamutot is lehetett vinni. Ebből finomabb minőségű vászon készült, sötét piros fonalat is tettek hozzá.

A szála kendert mind nem fonták meg, mert a gazdasági eszközökhöz kötelek is kellettek. Így a kötélgyártóhoz évente nagyobb mennyiségben vittek kendert, aki marhaköteleket (évente 10–12-öt) ostorokat, zsákmadzagokat, ruhaszáritó köteleket, rudazó köteleket vert belőle. A kötélgyártó minden alkalommal a vert cikk felét magának tartotta, tehát felesben készítette a köteleket. A kötélgyártó Sümegen élt, ahol kendertermelésre már kevesebb lehetőség volt, így a köteleket pénzért tudta értékesíteni. Ugyancsak szívesen vásárolta meg a kötélgyártó a kendert vagy a fonalat is, ha volt eladó. A takácsból hazahozott vászonzólból házilag készítettek el a különféle ruhadarabokat. Igen sok vászonnemű gyűlt össze a családnál, a szekrények szinte roskadoztak, mert polcaik tele voltak ezekkel a darabokkal. Sajnos 1945 tavaszán, a háborús események közepette ezek jó része elkallódott, de annyi maradt, hogy emléke egy-egy darabot eltehetünk. Férfiruha, női ruhadarabok azonban nem maradtak meg. Ennek oka az volt, hogy az első világháború óta lényegében már nem készítettek vászonzólból viselni való ruhát, kivétel csak a második világháború éveit. Ezek aztán részben elhasználódtak, másrészt elvesztek.

A faluban a vászongatyá-viselés az első világháborúig rendszeres volt. Ünnepi alkalmakkor, nyáron különösen viselték. A templom előtti tér ilyenkor fehérlett a sok fehér gatyás férfitől. Azok a férfiak azonban, akik a háborúból visszajöttek, az 1920-as években már nem vették fel a vászongatyát, inkább pantallóban jártak. Meg is szölközték őket, fejesőlválva: „*Hát ezeknek nincs gatyájuk, miféle ágrólszakadt népek!*” Csak az idősebbek viselték a fehér, szeles gatyát, akik viszont az 1920, 1930-as évtizedekben meg is haltak. *Kulcsár József* anyai dédapám a húszas években még viselte az ünnepi vászongatyát, misére csakis fehér gatyában ment, amely 8 szeles volt. Mosás után maga *redőlte*, azaz szedte össze a ráncait.

A kendermunka nagyobb részét az asszonyok végezték, de rájuk várt a vászonneműk mosása is. Ez ugyancsak nehéz munka volt, hiszen a parasztvászonzólból készített és a gazdaságban használt lepedőket, zsákokat évente egyszer ki kellett mosni. Ezek mosása azonban még a viselt ruháknál is „komiszabb munka” volt, és mosása csak *szapulással* volt lehetséges, melynek leírását a fonál párolásánál már megadtam. Azzal azonban nehezedett a munka, hogy „lapickával” még ki is kellett a vászonneműeket verni, mert a szennyeződés csak így távolodott el belőlük. A falusi asszonyok soha nem panaszkodtak a munkára. Amíg

erejük, egészségük volt, szinte szóltanul végeztek azt. Sorsuk valóban nehéz volt. A férfiak és nők tevékenysége teljesen elkülönült.

Ha férfit láttak női munkát végezni, azt megszólták. (A hagyomány szerint élt a faluban egy „*Baca Peti*” nevű férfi, aki a házimunka mellett kendermunkát is végzett. Ezért a falu együgyűnek tartotta, mert csakis félbolond lehet az a férfi, akit kendernt nyúni, áztatni, kendernt mosni láttak az asszonyok a mocsolaparton, sőt látták, hogy télen a rokka mellett ült és font. Ezt a történetet még a XX. század közepén is mesélték, és ha férfit láttak asszonyi munkát végezni, csakhamar megkapta a *Baca Peti* nevet.)

A kendertermelést a mezőgazdasági kisüzemek létezésük végéig folytatták, mert szükségük volt a vászonra, azután a kötelekre is. Persze meghatározta a termelés nagyságrendjét a munkaeő is. A Farkas családnál apai ők dédanyám *Farkas Ignácné* (1943) és *Farkas Jánosné* halálával (1939) már kevesebbet lehetett feldolgozni, és *Farkas Vilmosné Kulcsár Ilona* halálával (1956) a kendertermelés és a kendermunka végleg meg is szűnt. A három rokka, rokkaszék, a gombolyító, az áspa a padlásra került, s a ház eladása során (1975-ben) meg is semmisült.

ifj. Farkas Gábor

A gyergyói csebrezés

A népi tudásanyag, a nép mindennapi tudatának vizsgálatakor nagy fontosságot kell tulajdonítanunk a már a honfoglaló magyarok által is ismert közösségi és egyéni jóslásformáknak. A közvetlen tapasztalat és a népi képzelet olyan eljárásokat szült, mint a paraszti régulákként emlegetett, változatos időjóslási módozatok, az egyén jövődjének megtudakolását célzó álomfejtések, kávémaradványokból, cseberből stb. történő jóvendölések.

Gyergyószentmiklóson és a városkát körülvevő falvakban a cseberből való jóslást tudakozó céllal alkalmazzák. Maga a cseber mint *edény*, az áldozati üsttel való rokonsága révén válhatott egy ilyen összetett, a szín- és számmisztikát sem nélkülöző rituálé eszközevé, hiszen „a jelképes edény tartalmazta folyadék az élet és halál vize.” (Jelképtár. 1990. 56. old.)

A vízzel töltött cseberből próbáltak valami információt szerezni az eltűnt hozzátartozóról. Gyergyószentmiklóson a következő történetet mesélték: egy asszonynak eltűnt a férje, ezért elment a jósasszonyhoz, hogy megtudja, mi történt vele. A jóss elövelt egy új csebert, megtört egy tojást, a sárgáját beletette a cseberbe, majd megtöltötte vízzel a csebert, és egy koszorút helyezett bele. A koszorúban látható volt az asszony férje, amint emelgette a lombokat és egy ágra kötelet erősített.

A csebert a tolvaj megállapításakor is használják. Teljesen új cseberbe kilenc veder kútvizet töltenek, kilenc asszony imádkozik, három elsőáldozó leányka pedig fehér lepedővel letakarva térdel a cseber mellett. A cseberben megjelenik a tolvaj alakja.

Egy másik változat a cselekvés időpontját is meghatározza: „A csebert éjszaka 12-kor meghordták vízzel, folyóvízzel, a Békényről. Egy szűz leánkát, egy tizenhárom éves leánkát odaültettek melléje, s a csebert és a leánkát letakarták, s azt mondták a leánkának, hogy mondjad, amit látsz a vízbe’ és gyertyát gyújtottak a cseber fölé, s a leánka úgy kellett néznie a vizet. S akkor mondta, hogy ne, egy bácsi most ment ki a kapun, vagy most ment be, megfogta a tehenet, elhajtotta, a kutyák ugattak, körülbelül, hogy milyen forma a bácsi. Még úgy is történt, hogy a leánka reasmert a szomszéd emberre. De mindenesetre szűz leánka vót.” (Gyergyószentmiklós)

Csomafalván is csebrezéssel tudakolták meg a tolvaj kilétét:

„Éjszaka hordták a vizet a cseberbe, s letakarták piros lepedővel a csebert. Ez nagyba’ ment valamikor 48 előtt, s hajnalba’ nyóc gyermek kellett legyen, de mindenesetre tiszták, fehér ruhába’ mindenki, s a cseber fölé tartották a fejüket, s letakarták [öket]. Akkor osztán napfeljötté előtt ültek össze s imádkoztak, s mondták: – ne, hol a tolvaj, ne, ki az! – s felismerték. Nagyon sokat csebreztek.”

Az egyéni jóslások közül egyedül a csebrezésnek van újdonságértéke. A Gyergyóban ismert és végzett egyéb jóvendölések – paszulyszemekből, tenyérből, kávézaccból – nagyon kevés eltéréssel más területeken is fellelhetők.

Enyedi Emese